

Kan Darwin redde Gud?

Kristen tro og naturlig evolution

John-Erik Stig Hansen

Forlaget Vero

Indhold

INTRODUKTION	3
AT FORSTÅ GUD	3
LÆRING HAR ET FORMÅL	4
VIDENSKABENS MÅL ER GUD.....	5
ALFAPUNKTET	8
GUD EKSISTERER SOM EN TREENIG RELATION.....	8
VEJEN	12
HVORDAN ER VI NÅET HERTIL?	12
HVOR KOMMER MENNESKET FRA?	13
SANDHEDEN	16
MENNESKER DELTAGER I SKABERVÆRKETS TILBLIVELSE	16
GUD HAR SKABT LIDELSE OG DØD.....	19
SONING MELLEML MENNESKER OG GUD.....	22
KRISTNE BÆRER SANDHEDEN	24
LIVET	28
GUDS BILLEDE.....	28
MENNESKENES SAMFUND	29
DEN GODE LÆGE	31
ETISKE UDFORDRINGER.....	32
EN NY KRISTEN NATURFORPLIGTELSE.....	36
OMEGA STADIET	38
RESUMÉ	39

John-Erik Stig Hansen. *Kan Darwin redde Gud? Kristen tro og naturlig evolution*. København, 2022. ISBN 978-87-984265-1-6

Forsidebillede: Kristogram fra 351 e.Kr. med romersk sejrskrans og Chi-Rho, som er de første to græske bogstaver i **Ch**Ristos, og A- ω (Alfa-Omega), som er første og sidste bogstav i det græske alfabet. Detalje fra sarkofag i Vatikanmuseet cat nr. 31550. Foto © 2016, John-Erik Hansen 2016.

Introduktion

At forstå Gud

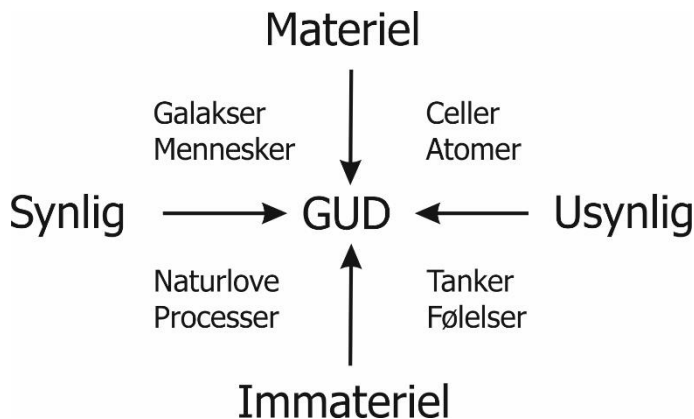
Kan der opstå nye indsigter i kristen tro og praksis, når nutidige videnskabelige fund, processer og teorier undersøges for relevans for tusindårig teologi og kirketænkning? Kan opdaterede synsvinkler på gamle og til dels endnu eksisterende teologiske dogmer og liturgiske udtryk få ny relevans i lyset af videnskabeligt baserede undersøgelser? De videnskabelige fund, der er gjort ved undersøgelse af det skabte univers og alle dets skabninger, herunder mennesket, har gennem de sidste ca. 150 år medført et paradigmeskift i vestlig omverdensforståelse. Det giver også nye muligheder for at opdage nye sider af Guds mening med sit skaberværk og vores plads i det.

Samtidigt står det klart, at den kristne kirke og dens traditionelle formuleringer af dé trossandheder, som generationer af kristne har udfundet og levet med, er i færd med at miste sin troværdighed og tiltrækningskraft i hvert fald i den traditionelt jødisk-kristne del af verden. Årsagerne hertil er mange og er genstand for talrige analyser og forsøg på reformering i de vestlige samfund, der efterhånden kun er kristne i kulturel og historisk forstand. De vestlige samfunds indretning, værdier og eksistentielle forklaringsmodeller har tilsyneladende bevæget sig væk fra den oprindelige kristne forståelse i traditionel forstand. Selve livets formål peger i dag ikke ud over mennesket men derimod ind mod det enkelte menneske og dets oplevelse af konsumeristisk konformitet og narcisstisk forbundethed med omverden. Uanset om kriterierne for et godt liv skyldes en manipulation, der i sidste ende ikke tjener egne interesser, så opleves den kristne livstolkning som forældet og irrelevant. Det har betydning for hele samfundets karakter, at der er sket en omdefinering af gamle normer for fx. succes, forpligtelse og uegennytte. Specifikt mærker man som læge dette værdiskred i udnyttelsen af moderne teknologi til tjeneste for visse samfundsinteresser uanset det moralske grundlag. Læger oplever, at abort af fostre i tusindvis er en indiskutabel rettighed, at selv helt unge mennesker med en endnu ufærdig kønsidentitet er genstand for irreversible medicinske og kirurgiske indgreb, at det herskende politiske etablissement kan bestemme, hvad der er er sygt, og hvad der er normalt, at medicinering med dårligt afprøvet genterapi (f.eks. coronavaccination) af hensyn til samfundet kræves af selv små børn uden egen fordel. Der kunne nævnes andre eksempler på, at tidligere veletablerede

lægefaglige og lægeetiske hensyn tilsidesættes, når de står i vejen for politisk opportune interesser. Det er derfor så meget desto mere vigtigt at undersøge og uddrage de moralske værdier, hvad angår mennesket, naturen og livet selv, fra det skaberværk, der er skabt af Gud til vores bedste. De kristne værdier har imidlertid kun troværdighed, hvis de baserer sig på opdateret menneskelig erkendelse – herunder ikke mindst hvad angår videnskabelig afdækning af skaberværkets indretning – så oplevelsen af menneskets rolle i den store gudskabte sammenhæng til stadighed svarer til al anden erkendelse af naturen.

Læring har et formål

Forståelse af, hvordan virkeligheden – den synlige såvel som den usynlige – er sammensat og hvilken betydning den har, opstår i hovedsagen som en syntese af erfaringer fra hverdagen med mennesker, begivenheder, tanker og oplevelser. Dem kan det være svært at afgrænse i enkelt detaljer. Anderledes forholder det sig med usædvanlige oplevelser eller situationer, som tilsammen også bidrager til en totalforståelse af et helt liv – som i øvrigt altid vil være mangelfuld og påvirket af uafklarede omstændigheder. Alle oplevelser inkl. de usædvanlige oplevelser kan imidlertid mere klart illustrere en bestemt læring, som livet har givet om den skabte virkeligheds forskellige aspekter, jf. figur 1.

Figur 1: Oplevelse af skaberværket kan føre til Gud

Uanset om man er videnskabsmand, teolog, mor eller arbejdsmand har man direkte adgang til at opleve sider af det skabte univers, der gør det muligt ved refleksion/bøn at få en anelse om Guds natur. Balancen i sammensætning af erfaringsveje er individuel.

Det vigtige er at forsøge at skabe en syntese, selv hvor ens oplevelser og erfaringer peger i forskellige retninger og ikke på nogen simpel måde skaber en konklusion. For at skabe en sådan konklusion, der både består af reflekterede indsigter og af vedvarende følelser samt udefinerede anelser, er vi blevet tildelt en jord, et samfund, en familie og en krop men allervigtigst en nærværende

Gud, der sikrer vores evige eksistens i hans egen sfære. Herved kan vi forme en relation til Gud, som er helt unik, og som kun hver enkelt af os kender helt ind i vores inderste.

Videnskabens mål er Gud

Opdagelsen af den naturlige evolutionsproces som måden, hvorpå den biologiske mangfoldighed nedlagt i skaberværket folder hele potentialet ud på, er som tidligere paver har sagt ikke blot en hypotese. Der er tale om en naturlov på linje med tyngdekraften og elektromagnetismen, og der ligger en meget stor opgave i at forstå, på hvilken måde erkendelsen af dette udviklingsprincip kan bringe os endnu nærmere en anelse af Gud selv¹.

"Intelligent Design" hypotesen er kreationisme iklædt andre ord og udspringer af evangelikal bibel-fundamentalisme. Der er tale om uvidenskabelig overtro på linje med spiritisme, pendulering, krystalhealing osv., som grundlæggende er i modstrid med kristen opfattelse af naturen som bærer af sandhed om Gud. Alt, hvad der er sandt, kommer fra Gud, og modsat er alt, hvad der er falsk, et resultat af menneskets hovmod og selvtilstrækkelighed. Naturlig evolution er en objektiv sandhed, og vi er endnu kun i den tidligste begyndelse af indsigt i Guds vilje dermed. Hvis noget tjener ateismens udbredelse, så er det ukritisk overtagelse af magiske forestillinger, der ikke tåler seriøs undersøgelse, men hvor charlataner har et vist held med at vildlede religiøst søgende mennesker.

Nogle gange har man stolet så meget på sine tolkninger af religiøse, politiske, filosofiske eller andre forestillinger, at man har forsøgt at tilpasse videnskabelige observationer og erkendelse til forudfattede tolkninger. Det mest velkendte eksempel på en mislykket sammenblanding af tro og fornuft er nok afvisningen i 1600-tallet af Galileos fastholdelse af, at jorden ved videnskabelige observationer kan ses kredse om solen, fordi pavestolen fandt, at visse bibeltekster sagde det modsatte². Men hvis man vel at mærke er

¹ Senest har pave Frans udtalt sig om universets skabelse og naturlig evolution i en tale til det Pavelige videnskabernes Akademi. Talen findes fyldigt omtalt i National Catholic Reporter, Oct 27, 2014 eller resumeret i den engelske avis Independent, 28 October 2014:

"The theories of evolution and the Big Bang are real and God is not "a magician with a magic wand", Pope Francis has declared.

Speaking at the Pontifical Academy of Sciences, the Pope made comments which experts said put an end to the "pseudo theories" of creationism and intelligent design..."

² Galileo Galilei frasagde sin videnskabelige erkendelse af Jordens kredsen om Solen, således som Kopernikus tidligere havde foreslået, efter forhør af den katolske kirkes Inkvisition i juni 1633.

opmærksom på de metodemæssige begrænsninger i begge tilgange til virkeligheden, så forholder det sig omvendt: tro og fornuft, religion og videnskab er komplementære forståelsesmåder, som begge er nødvendige for at kunne opnå en samlet forståelse af virkeligheden.

Kort sagt beskæftiger naturvidenskab sig med, hvordan tingene hænger sammen og fungerer, mens tro handler om, hvad vores oplevelser betyder og hvad meningen er. Naturvidenskab alene kan ikke udforske livets mening eller kærlighedens betydning, og tilsvarende har religiøs tro heller ingen mulighed for at forklare immunforsvarets funktion eller beskrive atomkernens indretning. Imidlertid hænger de to tilgange til virkeligheden sammen, og isoleret hver for sig ville tro blive spekulation og videnskab blive meningsløs.

Videnskab kan opfattes som en udgranskning af den skabte virkeligheds lovmæssigheder og sammensætning, og det er en traditionel kristen opfattelse, at den menneskelige fornuft alene ud fra observation af den skabte virkelighed ville kunne komme til erkendelse af den personlige Gud. Hvor der erfaringsmæssigt er mange hindringer for, at en sådan erkendelse let fremkommer alene på baggrund af fornuftsmæssige observationer og overvejelser, så er det en vigtig og grundlæggende erkendelse, at skaberværkets indretning naturligvis siger noget om skaberen selv. Det gamle Testaments skabelsesberetning fortæller, at "Gud så, at det var godt", hvilket jo antyder, at Guds vilje kan aflæses i naturen ligesom Paulus siger det i sit brev til menigheden i Rom³.

Videnskab betragtes sommetider som objektiv, sand og neutral; men fornægtelse af værdier og betydning i naturvidenskab medfører stor risiko for misbrug, da videnskab så kun bliver til teknologi, der giver os magt og kontrol, men ingen sandhed. Sidste århundredes fascistiske og kommunistiske katastrofer byggede bl.a. på denne misforståede forestilling om, at naturvidenskab og teknologi kan eksistere uden et værdigrundlag. Det rent videnskabelige menneske er imidlertid ikke en objektiv, upartisk og nøgtern eksponent for en eviggyldig naturret, men derimod en naturstridig konstruktion, der destruerer alle sande værdier.

³ Paulus, Romerbrevet 1, 18-21

Sand videnskabelig erkendelse og forståelse af forskningens betydning kan ikke opnås uden et mere eller mindre eksplicit værdisæt samt en vis indsigt af spirituel, filosofisk og i sidste ende trosmæssig karakter. Tilsvarende kræver sand tro også et modspil baseret på fornuft og virkelighedsforankring. Guds skaberværk er lige foran og omkring os og kan give os i det mindste antydninger af, hvad Gud vil med os, og give os konkrete holdepunkter på vejen mod Gud. Når vi oplever skønhed, når vi oplever den skabte verdens lovmæssighed og forudsigelighed, når vi oplever menneskelig værdighed og selvopofrelse, da er det alt sammen eksempler på Guds fingeraftryk: det fortæller den eftertænksomme iagttager af livet noget om Guds egen natur.

I konkret forstand kan videnskabelige observationer også udgøre et korrigerende modspil til ufuldstændig religiøs forståelse, og da alt, hvad der er skabt, er skabt af Gud, kan ingen udforskning af naturen udgøre en trussel mod den sande tro⁴. Når man siden Darwin i de sidste godt hundrede år har opnået en mere detaljeret forståelse for, hvorledes skaberværket på den smukkeste og finurligste vis udfoldes gennem de naturlige evolutionsprocesser, da giver denne forståelse også inspiration til en udvikling i vores trosmæssige erkendelse.

⁴ "Big Bang" teorien er en matematisk beskrivelse af universets begyndelse opfundet af den katolske præst og fysiker Georges Lemaitre i 1927.

Alfapunktet

Gud eksisterer som en treenig relation

Det er standard kristendom at tro, at Gud har skabt al eksisterende virkelighed, at han har villet hver enkelt af os mennesker, og at han vedvarende opretholder vores og al anden skabnings eksistens. Det er samtidig grundlæggende kristent at stole på, at han ikke snyder os, men derimod har nedlagt en mulighed for at erkende ham gennem studier og tolkning af den virkelighed, der er omkring os, og som også udfolder sig inden i os selv. Naturvidenskabelig afdækning af skaberens værk er således en traditionel kristen vej til erkendelse af Gud selv, således som f.eks. Niels Steensen er et strålende eksempel på⁵.

Naturen har dog aldrig svaret på spørgsmålet, hvorfor Gud overhovedet har skabt vores verden; formålet er ikke blevet åbenbaret for os på nogen eksplicit måde. Det er dog grundlæggende, at mennesket gennem sin evolution har lagt relationer til grund for al tænkning, og næst efter de nærmeste – familien, gruppen, samfundet – er relationen til de ikke-synlige magter og især til den skabende ophavsmand til det hele, Gud, den vigtigste relation for os mennesker. Ofte har forestillinger om gudeverdenen også bestået af individer i relation til hinanden, og selvom kristendom principielt er monoteistisk - dvs. der findes kun én Gud - så er denne Gud også en intern relation Gud Fader, Gud Søn og Gud Helligånd – en treenighed.

I den menneskelige betegnelse 'treenighed' forsøger man at samle vores erkendelse af Gud som en person – dvs. een samlet, interaktiv identitet – med flere facetter: skabelse, menneskenærhed, spiritualitet. Samtidig bliver det også forståeligt at alle hans skabninger som gudsbilleder er skabt til relationer mellem hinanden. De to køns afhængighed af hinanden, både for helt konkret at videreføre arten og for at skabe et fællesskab som familie, danner ideelt set

⁵ Den danske saligkårede videnskabsmand, katolske konvertit og biskop Niels Steensen holdt en forelæsning over dissektion af hjernen i Paris i 1665. Forelæsningen "Discours sur l'anatomie du cerveau" blev udgivet i 1669. Sidste sætning i den engelske oversættelse lyder: "We shall always be miserably ignorant if we are satisfied by the scraps of information that they [the ancients] have left to us and if men most suited to research work fail to combine their labours, their industry and their studies to come to some knowledge of the truth that should be the principal end of those who reason and study in good faith."

et samfund, der er præget af forpligtelse og kærlighed, og som er det spirituelle grundlag for vores relation til vores skaber, Gud.

I mennesket samles årmillioners udvikling til bl.a. bevidsthed om sig selv og de naturlige omgivelser i det fuldeste omfang, vi endnu kender. Den kristne betydning heraf ligger især i det forhold, at Gud gennem Kristus kunne træde ind i vores skabte virkelighed og eksistere i materiel form som biologisk menneske. Denne inkarnation har i evolutionær sammenhæng en interessant konsekvens. I tidligere tiders kreationistiske forestillingsverden kunne man være tilbøjelig til at betragte mennesket og dets frelse som adskilt fra naturen og det øvrige skaberværk. Opdagelsen af den naturlige evolution synliggør imidlertid en ubrydelig og organisk sammenhæng mellem mennesket og alt levende, hvilket føjer en ny forståelsesdimension til Kristi menneskenatur og inkarnationen som sådan. Kristus er som et menneske født af en kvinde, Jomfru Maria, ganske enkelt en del af den naturlige evolution, og Kristus er derfor ikke alene solidarisk forbundet med os mennesker, men også forbundet med alt andet levende fra søpølser til Neanderthalere, fra nulevende organismer tilbage gennem tiden og dens nærmest uendeligt varierede palette af livsformer til de første spæde biokemiske processer for milliarder af år siden.

Den naturlige evolution baserer sig ikke alene på biologisk variation, der grundlæggende skyldes ustabilitet i DNA og RNA forårsaget af radioaktiv stråling, men på udvælgelse af de livsformer og processer, der er bedst tilpasset omgivelserne. Dette selektionspres, som skyldes både andre biologiske organismer og den ikke-levende natur, inddrager hele den fysiske verden i dén naturlige udvikling, der har frembragt mennesket. Selve selektionsprocessen forudsætter, at der er noget, der fungerer bedre end noget andet, og at der sker en udskiftning af organismer over tid. Dette gør imidlertid sygdom, henfald og død til en afgørende motor i den naturlige evolution. Uden døden ville mennesket ikke være dukket op som resultat af naturens udvikling. At smerte, lidelse og død er en integreret del af den skabte verden er ikke en ny erkendelse, og i kristen sammenhæng har man traditionelt ledt efter årsagen hertil i menneskets frihed til at vælge Gud fra, i syndefaldet. Man har tidligere læst bibelens skabelsesberetning bogstaveligt og forestillet sig, at den første version af skaberværket var perfekt og uden lidelse og død, men at menneskets syndefald dernæst introducerede et brud

med Gud og derved på en eller anden måde et brud med den smertefri og sorgløse initialtilstand. Evolutionens faktiske mekanik giver os imidlertid anledning til at søge en dybere og mere righoldig forståelse af, hvad meningen med smerte, lidelse og død så egentlig er.

Smerte, lidelse og død er absolut nødvendige elementer i den naturlige evolutionsproces lige fra starten af alt liv og vil vedblive med at være det ind til tidernes ende. Uden lidelse og død vil selektionen af de aktuelt mest optimale slægtslinjer ikke kunne fungere og udvikle nye og bedre bud på samvirket med den omskiftelige natur eller en forandret kulturel sammenhæng. Hukommelsen om, hvad der fungerer bedst i en slægtslinje, bevares i DNA'et, som dels ændres ved små variationer pga. kosmisk stråling osv. eller større tilføjelser ved forplantning med fremmed DNA dels får overført funktionelt DNA materiale fra andre arter via f.eks. virus' horisontale genoverførsel. Resultatet er lidt groft sagt, at den naturlige evolutionsproces sikrer fremkomsten af en eller flere arter, der gennem intelligens og kultur kan forstå Gud, men som også kan fristes til at forsøge at overtage evolutionsprocessen gennem menneskeligt design til eliminering af vanskelige liv, imødegåelse af naturgivne udfordringer og til overtagelse af Guds rolle som skaber. Udfordringerne til os, der som menneskeart for nuværende repræsenterer toppen af den biologiske evolutionshistorie, ser vældigt store ud i fremtiden, og det godes kamp er på ingen måde afsluttet og gudsriget etableret.

Sådan har Gud villet det! I grunden viser Gud os respekt som selvstændige individer i fuld tillid til, at vi vil kunne forvalte disse byrder til gavn for os selv og andre. Erkendelse af egen dødelighed er universel og burde ophæve forestillingen om, at vi hver især selv er herre over vores eget liv, og selv skaber vores eget metafysiske eksistensgrundlag. Men ikke kun døden er en anstødssten: Syge børn, handicappede børn med medfødte genetiske fejl eller mennesker med ubærlig psykisk eller somatisk sygdom betaler også prisen for vores frihed. For at den naturlige evolution kan foregå og naturens potentialer blive realiseret, skal der opstå varianter indenfor den enkelte art, så evolutionsmekanismen har noget at arbejde med. De fleste af de nye varianter er ikke optimale og bliver ultimativt fraselekteret, men når disse varianter er nødvendige for at processen samlet set kan medføre varige forbedringer af arten, så kan man sige, at de af vores medmennesker, der uforskyldt lider af arvelige sygdomme, bærer prisen for vores hidtidige evolutionære variation, og

de bakterier, virus, jordskælv, oversvømmelser m.v., der giver os sygdom og lidelse, er afgørende for, at den naturlige selektion fungerer. Samlet set lærer vi noget væsentligt om Gud og livet: det er alvor, og det er kun os selv, vi straffer, hvis vi vender os fra Gud i bitterhed over livets og dødens byrder. Til trøst og opmuntring har Gud stillet sig selv solidarisk med os og delt vores vilkår helt ud til den yderste lidelse gennem Jesus Kristus.

Fordi den naturlige evolutions mekanik forudsætter dé materielle komponenter og fysiske love, som har udfoldet skaberværket siden universets skabelse for ca. 14 milliarder år siden, hænger alt levende, alle dyr og mennesker, alt der har eksisteret og alt der kommer til at eksistere sammen i ét skæbnefællesskab. I det skæbnefællesskab indgår Kristus, der overvandt døden. At Kristus er den inkarnerede Gud er et trosspørgsmål, hvis sandhedsværdi for hver enkelt af os afgøres af vores egen livstolkning. Men hvis vi har dén tro, så betyder den naturvidenskabelige afdækning af den organiske sammenhæng mellem mennesket og resten af skaberværket, at Gud er solidarisk med hele sit skaberværk, og at ikke alene vi troende kristne men hele skaberværket er indesluttet i hans omsorg og i vores sikre håb om opstandelse og "en ny himmel og en ny jord". Det handler denne bogs sidste kapitel om: Paradisets have er ikke begyndelsen men slutmålet.

Vejen

Hvordan er vi nået hertil?

Ud af intet blev der noget.

Fra verdens begyndelse i et Big Bang for ca. 14 milliarder år siden og ind til Homo sapiens -menneskets gradvise opdukken for ca. 200.000 år siden, har universet formet sig - ikke på en hvilken som helst måde men på en bestemt måde. Inden biologiske væsener blev til på Jorden, formede galakser og stjerner sig som et stadigt hurtigere ekspanderende fænomen drevet af tid og en kolossal energi. I dette brusende kokekar blev nye ingredienser til, dannet efter love og regler med en forudsigelighed, vi kun inden for de sidste par århundreder er begyndt at forstå. Noget af det vigtigste i at kunne beskrive det skabte univers er at kunne indordne observerede fænomener i antal og foretage matematiske og geometriske beregninger. Herved træder visse, usynlige sammenhænge frem nærmest som tegn på den skabende guds egen rationelle karakter, hvilket gennem århundreder har motiveret tænkende mennesker i deres søgen efter skaberen. Tænk blot på den matematiske konstant pi, der udtrykker forholdet mellem diameteren og omkredsen i en cirkel – altid og uden undtagelse. Og samtidig gør det med en uendelig række tilfældige decimaler. Pi har været kendt og brugt i matematik og bygningsværker i flere århundreder f.Kr. Anderledes forholder det sig med f.eks. de fundamentale fysiske konstanter h (Plancks konstant) eller c (lysets hastighed), hvis grundlæggende karakter først blev (er)kendt i det foregående århundrede af Max Planck og Albert Einstein og er grundlaget for vores forståelse i standardmodellen af de helt basale fysiske forhold i universet. I den mellemliggende periode har man forsøgt sig med større eller mindre præcise tilnærmelser, så verden til en vis grad kunne beskrives rationelt og forudsigeligt primært til brug for at kunne beherske den og udnytte den til tekniske formål.

På et tidspunkt for 3-4 milliarder år siden dukkede de første biologiske organismer op og dannede nye og mere komplekse organismer efterhånden som tiden gik. I hele processen fra for 14 milliarder år siden har det eksisterende stof bygget videre efter de regelmæssigheder, naturlove og konstanter samt kaotiske fænomener og tilfældigheder, der siden tidernes begyndelse har sikret en ufravigelig kontinuitet i den skabte naturs

udviklingsproces. Først efter biologiske organismers fremvækst og dannelsen af RNA og DNA er der etableret en hukommelsesmulighed, der kan lagre information om, hvad der fungerer eller ikke fungerer, men det sker under stadig overholdelse af princippet om udviklingsprocessernes kontinuitet.

Som en afgørende udvikling sker der det overraskende, at fremvæksten af nye biologiske forgreninger og varianter fremmes i effektivitet og hastighed gennem selektiv videreførelse til efterfølgende generationer af de bedst fungerende biologiske funktioner som er lagret i DNA informationen. Denne videreførelse tilfører nye generationer bedre funktionsevne fordi den sammenstilles af forbedringer fra flere individer; men det kritisk vigtige for en samlet forbedring er, at videreførelse af DNA information til efterfølgende generationer kun sker gennem udvælgelse af de mest optimale varianter. Inden primaternes evne til social kulturdannelse udvikles, sker bortselektionen gennem tidlig død (hvad enten det fx. skyldes sygdom, ulykke eller konkurrence) eller gennem det omskiftelige økologiske miljø hvor samtidige organismer indvirker på hinanden. Biosfæren under udvikling hænger fuldstændigt sammen både i sig selv og i samvirket med det omgivende fysiske univers.

Hvor kommer mennesket fra?

Mennesket har sine rødder helt tilbage til biologiske molekylers dannelse, som jo er nødvendige for alle de livsprocesser i form af fx. energioptagelse og – omsætning, opfattelse af virkeligheden, styret bevægelse osv. Disse molekyler er dannet efter regler og processer som beskrevet ovenfor og inddrager derfor hele det skabte univers forskellige love, regler og tilfældigheder⁶ samt fysiske former og elementer. Som det ofte er sagt så består vi mennesker af stjernestøv – efter passende formgivning og lang tid!

Kigger man lidt nærmere på menneskets udviklingslinje så giver de sidste tyve års videnskabelige opdagelser væsentlige input til den teologiske forståelse af os selv og verden.

Det er væsentligt at forstå, at det moderne menneske, *Homo sapiens sapiens*, er en variant i et udviklingsnet indenfor primaterne. *Homo* ss. opstod ikke ud af intet men blev sammensat langsomt og muligvis flere steder på kloden ud fra

⁶ Tilfældighed og kaos er ikke uforudsigelig men optræder inden for et bestemt, afgænset udfaldsrum.

andre samtidige homininer, som Homo ss var en integreret del af både kulturelt og forplantningsmæssigt. Gennem genetiske fuld-genom analyser af flere og flere knoglerester og fossiler fra begravede homininer eller ligefrem begravelsespladser begynder det indbyrdes slægtskab og afstamning at blive tydeligere. Herved kan det bl.a. ses, at flere andre homininer har eksisteret før eller endog samtidigt med Homo ss, i hvert fald i begyndelsen af Homo ss' afgrænsning fra resten af homininerne. Det kan også ses på såvel genomet fra nuværende Homo ss som fra knoglerester fra f.eks. neandertalere eller denisovanere, at der er sket en indbyrdes forplantning, der varierer med de enkelte menneskegrupperes vandringer ud fra i hovedsagen Afrika. De her omtalte homininer er 1-2 mio. år gamle, mens Homo ss først blev afgrænset for ca. 100-200.000 år siden, men dog forplantede sig med bl.a. Homo neanderthalensis frem til for ca. 35.000 år siden. Vi, Homo ss, er nu de eneste tilbageværende homininer og bærer i vores DNA på årtusinder, ja millioner af års genetiske variation og naturlige selektion som biologisk erfaring.⁷ Samtidig er homininerne kulturelle og teknologiske erfaringer som individer og grupper også indgået i processens selektion af, hvad der fungerer bedst over flere generationer af grupper i små samfund. Således kan man på en måde sige, at neandertalere, denisovanere og andre homininer (f.eks. H. erectus, florensiensis, luzonensis) ikke er helt uddøde men derimod indgår i de nulevende mennesker, Homo ss, hvor ca 3% af arvemassen i hver enkelt af os er fra neandertalere, hvilket samlet set svarer til, at ca. 40% af den nuværende arvemasse var tilstede i Homo neanderthalensis. Det moderne menneske er således genetisk set en hybrid bestående af bidrag fra flere tidligere menneskearter.

Det mest interessante ved en videnskabelig redegørelse for naturens processer er nok i virkeligheden, at man overhovedet kan foretage en sådan redegørelse, hvis rigtighed kan ses gennem dens konkrete mulighed for gentagelse eller forudsigelighed. Vores kristentro afhænger af, at Gud har skabt et sådant forudsigeligt, rationelt univers, så vi overhovedet har mulighed for at lære om det og handle i det. Men de vigtigste sandheder om tilværelsen

⁷ Processen er forstærket af horisontal overførsel til vores genom af velfungerende gensekvenser via retrovirus, der har opsamlet gener fra andre dyrearter og integreret det i vores DNA (J.E.S. Hansen, Ugeskr Læger 1998, 160:3695-8).

kan ikke findes i blot de synlige forhold, men derimod parallelt hermed i de usynlige sandheder om verden og os.

Sandheden

Mennesker deltager i skaberværkets tilblivelse

Jomfru Maria er Guds kanal ind til den materielle menneskehed med krop, organer, celler og molekyler sammen med biologiske funktioner, tænkning, søvn, kærlighed osv. Som Jesu Kristi mor spiller hun en væsentlig rolle allerede tidligt i kirkens historie og teologi⁸. Beretningen om Marias graviditet og fødsel af Jesus, som beskrevet i Mattæus og Lukas evangelierne, giver imidlertid en række udfordringer og muligheder for det nutidige menneske både ud fra en konkret videnskabelig menneske- og naturforståelse og ud fra en kristen forståelsesramme. Herved inddrages såvel evolutionsteologiske som kulturelle forhold, som de former sig i dag, ca. 2.000 år efter Maria levede i en landsby, Nazareth, i det romersk besatte Israel. Nedenfor forsøges det at skitsere nogle af de nye muligheder for en opdateret og dybere forståelse af Kristi tilblivelse og Guds inkarnation.

Den første erklæring i den kristne trosbekendelse er en tro på Gud som alttings skaber. I bibelen findes grundlaget herfor i 1. Mosebogs skabelsesberetning⁹, som er formuleret for årtusinder siden, dvs. før noget som helst kendskab til naturvidenskabelige observationer, teorier og lovmæssigheder, som vi til dels kender dem i dag. Selve beretningen har tydeligvis karakter af en mytologisk fortælling, der har til formål at fremhæve nogle væsentlige aspekter ved datidens jødiske forklaringer på de evige grundspørgsmål, om hvor vores verden kommer fra, hvordan mennesket er opstået, hvorfor der er smerte og lidelse i livet osv. Set med nutidige øjne er der dog mangler i fortællingen, f.eks. når verden beskrives som statisk og færdiglavet af Gud én gang for alle, eller når mennesket beskrives som én uforanderlig art uden forhistorie.

I bibelens skabelsesberetning er der imidlertid også en række forhold, som er uafhængige af videnskabelig erkendelse og teknologiske/civilisatoriske udviklinger. Forhold, som har at gøre med menneskers indbyrdes forhold, selvforståelse og ikke mindst Gudsforståelse, er spørgsmål, der findes ganske uændrede i dag. Allervigtigst er dog skabelsesberetningens hovedbudskab: Gud har skabt hele verden og alt, hvad der er i den såvel det synlige som det usynlige, og ud fra sin uendelige godhed giver Gud alt skabt sin eksistens hvert

⁸ Denzinger 91

⁹ 1 Mos 1-2,4

eneste sekund. Beretningen om Jomfru Marias bebudelse, graviditet og fødsel har lidt den samme karakter af mytologiske tolkninger på grundlag af historiske hændelser, og beretningens forfatter forudsætter tydeligvis dén verdens- og menneskeforståelse, som er beskrevet i Mosebøgernes skabelsesberetning.

I Kristi frelsergerning repræsenterer Jomfru Maria os alle. Ordet "jomfru" kan måske i dette tilfælde bedst oversættes med "ung kvinde".¹⁰ I kristen tradition er hun først og fremmest den menneskelige kanal, som Gud bruger for at blive en konkret, biologisk del af den fysiske virkelighed ("inkarnation"). Gud bliver på den måde solidarisk med os mennesker og deler vores livsbetingelser, gode såvel som dårlige. I takt med de første menigheders refleksioner over og dybere forståelse af deres oplevelse af Jesus Kristus og hans samtidige Gud/Menneske realitet, bliver Marias særlige rolle også tydeligere, end den måske fremstod blandt de første Kristus-tilhængere. Lukas og Mattæus nedskrev bebudelses- og fødselsberetningen nogle år efter de første disciple var døde, og de første menigheder var dannet med Kristi opstandelse som centrum. Nedskrivningen af evangelierne skete således dels på baggrund af anden-håndskilder dels under indtryk af beretninger om hele Jesu liv, død og opstandelse, og evangelierne bør på en måde læses baglæns for at forstå formuleringerne af de tidligste begivenheder i Jesu liv. Betydningsmæssigt har Kristi død og opstandelse haft den første og vigtigste plads i evangelierne, og beretningen om Maria bebudelse og Jesu fødsel er derfor forfattet under indtryk af død, opstandelse og forståelse af Jesus Kristus som både Gud og menneske. Det var allerede fra begyndelse af evangeliernes nedskrivning et revolutionerende paradigmeskift, og det trosmæssige indhold blev først færdigformuleret efter flere hundrede års hidsige diskussioner. Det er i den sammenhæng vi skal forstå evangeliernes beretninger, hvilket tolkningsmæssigt åbner muligheder for at inddrage nyere erkendelsesmæssige fremskridt, der faktisk både understreger Marias særlige rolle i frelseshistorien og udvider de trosmæssige perspektiver.

¹⁰ Det græske ord *parthenos* i Mat 1,23 bliver oftest i kristne oversættelser til jomfru. Teksten er et citat fra Esajas 7,14 hvor det oprindelige hebræiske ord er *almah*. Dette ord betyder ung kvinde uden nødvendigvis at have noget med jomfruelighed at gøre, sådan som *almah* f.eks. bruges i 1. Mos 34,3 om en ung kvinde, der med sikkerhed ikke var jomfru, eftersom hun blev voldtaget i 34,2. Som benævnelse af en fysisk jomfru bruges ordet *betula* mere en 50 gange i Det gamle Testamente. (The Jewish Annotated New Testament, Oxford University Press 2011 p.4)

Maria indeholdt som biologisk skabning resultaterne af universets udvikling siden dets begyndelse 14 milliarder år tidligere. Gennem de fleste årtusinder gik tiden med at få dannet de rent fysiske forhold – både materielle partikler, stjerner og stoffer og usynlige lovmæssigheder og tilfældige sammenhænge – og som på et tidspunkt dannede de første biologiske skabninger. Disse skabninger udvikler sig gennem variation (f.eks. mutationer), selektion (f.eks. død) og hukommelse (f.eks. genetisk DNA) således at alle biologiske muligheder med tiden bliver en realitet. Alt dette er skabt og opretholdes vedvarende af Gud. Gud har altså skabt og bruger bl.a. den naturlige evolutionsproces både til selektion af de formeringsmæssigt bedst egnede varianter i en bestemt kultur, og til at disse varianter derved udfylder hele det biologiske univers eksistenspotentiale fra amøbe til menneske. Ligesom alle andre mennesker indeholdt Maria det foreløbige resultat af en sådan evolutionsproces, som det så ud i hendes levetid. Gennem befrugtning af en af Marias ægceller, der bar på hele de foregående 14 milliarders udviklingshukommelse, og gennem hendes egne biologiske livsfunktioner blev Jesus til, voksede som foster i Marias livmoder, blev født som spædbarn og voksede op til den Jesus, der 30 år senere spredte det glade budskab om Guds konkrete tilstedeværelse gennem sin egen person og hvert enkelt menneskes mulighed for tro, frelse og evigt liv.

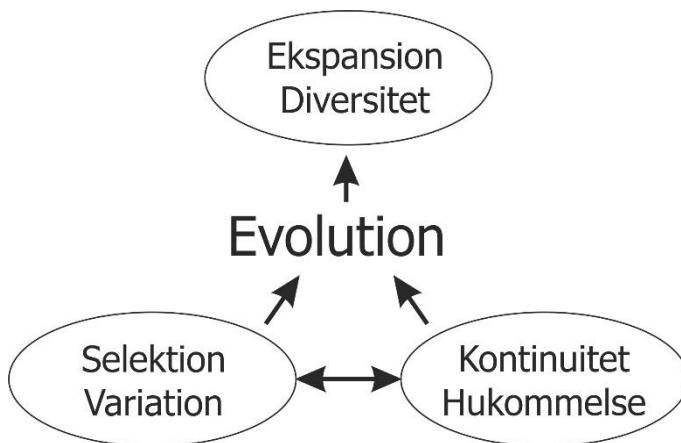
Med så afgørende en formidlerrolle mellem Gud og mennesker er det naturligt at spørge, hvad der ville være sket, hvis Maria fra begyndelsen havde sagt "Nej tak" til englen Gabriel, der traditionelt beskrives som budbringer til Maria om, at hun skal blive gravid på en særlig måde. Og hvem ved, om andre unge kvinder før Maria allerede havde sagt Nej. Spørgsmålet ligner tilsvarende spørgsmål om, hvorfor Gud lige havde valgt at lade sig føde som jøde, i romertiden og i en tømmerfamilie. Der kan nok ikke gives et endeligt svar på disse spørgsmål, men der er jo den mulighed, at Gud under alle omstændigheder ville have ladet sig materialisere for at kunne vise os mennesker, at vi ikke skal fortvivle under indtryk af livets genvordigheder og uafvendelige afslutning. Det vil med andre ord være muligt for Gud at have ilagt nødvendige og tilstrækkelige betingelser for sin inkarnation allerede ved skabelsens begyndelse, f.eks. at der skulle være en monoteistisk religion, en tilstrækkelig infrastruktur til udbredelse af budskabet og et nødvendigt begrebsapparat til at kunne behandle troen på Guds åbenbaring. Allervigtigst

er derfor, at den naturlige evolutionsproces, som Gud har ladet forme verden, har gennemløbet en tilstrækkelig udvikling, til at Guds inkarnation er blevet erkendt og beskrevet, og som derved opfylder sit formål.

Skabningen er stadig under udfoldelse, og kun Gud kender målet. Vi mennesker har hver især – ligesom f.eks. Jomfru Maria – en livsrolle at spille i denne dramatiske virkeliggørelse af skaberværket.

Gud har skabt lidelse og død

Smerte, lidelse og død er en konsekvens af princippet om naturlig udvælgelse, som har været en del af Guds indretning af naturen siden begyndelsen, og har været virksomt lang tid før mennesket udvikledes. Uden smerte og død ville mennesket aldrig være dukket op, og skaberværket ville aldrig have haft mulighed for at erkende Gud. Darwins opdagelse af principperne for den naturlige evolution gennem selektion giver således nye muligheder for at forstå, hvordan Gud har valgt, at skaberværket skal folde sig ud.

Figur 2. Evolution af biosfæren

Evolutionsprocessen består af variation og afprøvning med selektiv bevarelse af de få velfungerende funktioner, der med tiden kan blive til nye arter. Det sikrer en udfyldelse af det mulige udfaldsrum.

Dette store projekt, hvor skabningen har udfoldet sig mod stadig større kompleksitet og bevidsthed, har krævet en indsats fra mange aktører. Ser man tilbage i tid er enhver art intimt forbundet med tidligere arter i dets udviklingslinje og gemmer i sin egen arvemasse disse tidligere arters biologiske hukommelse, jf. figur 2. Vores kropsfunktioner skyldes grundlæggende en samling af erfaringer indhøstet af utallige og hovedsageligt uddøde arter gennem årmillioners "trial-and-error". Disse biologiske erfaringer, om hvad der fungerer godt, gemmes som gener i vores arvemasse. På den måde deler vi i et eller andet omfang genetisk grundlag med selv de fjerneste arter, så skønt der er forskel på mig og et rødegern, så deler vi gener og deltager begge i opgaven

med at udfylde det biologiske udfaldsrum og realisere skaberværkets potentiale.

Mennesket Jesus Kristus indeholdt også i sine gener utallige arters og individers kampe, lidelser og sejre, som han som biologisk menneske var et resultat af. Kristus er således en integreret del af naturens udvikling. Gud inkarnerede sig – blev biologisk kød - i Kristus og blev en del af et bestemt folk, jøderne og som menneske er han fysisk forbundet med andre levende væsner. I samme omfang som Gud er inkarneret ind i en solidaritet med alle levende væsner, så giver Kristi opstandelse løfte om alles overvindelse af døden¹¹, hvad enten man er nutidsmenneske, uddød Neanderthaler eller blot et umælende dyr.

Den naturlige evolution kunne ikke have frembragt mennesket og dermed Jesus Kristus alene gennem genetisk variation. Udvælgelse er den anden og lige så vigtige del af den evolutionære mekanik. Udvælgelse af de bedst egnede varianter sker hovedsageligt på baggrund af miljømæssige forhold. På den måde udgør den omgivende fysiske verden med dens egen dynamiske blanding af tilfældighed og lovmæssighed dén formative kraft, som Gud har valgt til at få evolutionen til at køre og udfolde hele skaberværkets potentiale. Dette betyder, at inkarnationen forbinder Gud med hele det skabte univers, det levende såvel som det ikke-levende, det fortidige såvel som det nutidige.

Naturlig udvælgelse medfører, at de arter, varianter eller kulturer, der har en forplantningsmæssig fordel, over tid vil dominere. Udvælgelsen sker ved at skiftende miljømæssige forhold giver overlevelseshold og forplantningsfordel til de arter, der er mere tilpasningsdygtige end andre arter. Variation og udvælgelse medfører derfor uundgåeligt smerte, sygdom, lidelse og død. Siden Universets begyndelse for 14 milliarder år siden i et Big Bang, har naturen måttet udvikle en voldsom mangfoldighed, før livet overhovedet kunne opstå og siden udvikle sig til os mennesker. Uden naturlig udvælgelse ville de biologiske processer imidlertid hurtigt være gået i stå. Livet ville formentligt ikke være kommet meget videre end enkelt-celle stadiet i urhavet for 3,5 milliarder år siden, hvis ikke det var blevet drevet af den naturlige variation og udvælgelse til at udforske flere muligheder i den potentielle biologiske diversitet. Darwins opdagelse har dén teologiske konsekvens, at smerte,

¹¹ 1 Kor 15, 20

lidelse og død ikke kan forstås som en konsekvens af et menneskeligt syndefald, der ødelægger et ellers perfekt skaberværk, men derimod må ses som grundlæggende skabelsesvilkår, der driver udviklingen fremad.

Den naturlige evolution sikrer således, at alle biologiske muligheder afprøves ind til tilstrækkelig bevidsthed og teknologisk færdighed dukker op for at kunne tage kontrol over udviklingen og styre den efter andre principper end naturlig udvælgelse. Dette gør den naturlige evolution til et fejlsikret system til at frembringe mennesket.

Først da naturen havde udviklet tilstrækkelig bevidsthed til, at der fremkom empatiske evner, kunne naturens amoralske udvælgelsesprincip erkendes som moralsk betydende lidelse. For første gang blev det muligt at skelne mellem godt og ondt. Skulle man dele sin mad eller i stedet lade det svagere medmenneske sulte? Så snart mennesket vågnede til fuld bevidsthed, stod han overfor at skulle vælge, om han skulle bryde med dét naturlige udviklingsprincip, der havde frembragt ham selv, og lade den stærkes ret råde, eller i stedet gøre sig selv til Guds udviklingsinstrument med kærlighed og omsorg for det svagere medmenneske. Den naturlige evolutions udvælgelsesprincip er derfor i en vis forstand en forudsætning for, at vi i frihed kan erkende og elske Gud og derved få mulighed for at realisere vores dybeste potentiale som skabt i hans billede. Men vi kan også vælge den erkendelse fra og vende os bort fra vores skaber, væk fra Guds nåde, hvilket er vores egen grundlæggende synd. Smerte og død er en beklagelig men nødvendig del af naturens orden, men ondskab er de ikke udtryk for i sig selv. Ondskab bliver først en realitet, når mennesket ikke blot vender sig bort fra Gud men bevidst og til egen fordel vælger smerte, lidelse og død for andre.

Gennem sin egen lidelse og død viste Kristus, at han accepterede de betingelser, der følger med biologisk liv her på jorden. Han lukkede ikke mirakuløst ned for sine smertereceptorer eller gav sig et endorfinboost for at beskytte sig mod den smerte og lidelse, som torturen og korsfæstelsen påførte ham. Heri kan man både se en solidaritet med alle andre menneskers lidelser, hvad enten de skyldes sygdom eller andres ondskab, men man kan desuden også se det som en helt grundlæggende solidaritet med det mest basale livsprincip: at vi alle må lide for at skaberværket kan udfolde sit potentiale. Selvom Kristus bad om at slippe for konsekvensen af sin inkarnation som

menneske, nemlig smertefuld tortur og korsdød, så accepterede han i sidste ende lidelsernes nødvendighed¹². I modsætning hertil var Kristi altdominerende aktivitet i Palæstina i hans sidste år - bortset fra belæring – at helbrede syge og lidende. Sammen med hans opstandelse og sejr over døden viser det, at naturen og den naturlige evolution kan transformeres, hvilket giver os håb om, at der er et evigt liv med en fysisk virkelighed uden smerte og lidelse. Ved at være Guds inkarnation i et menneske viser Kristus os, at fuldendelse kan opnås i vores menneskeform.

Soning mellem mennesker og Gud

Forholdet mellem Gud og mennesker kan beskrives på individuelt plan men også som en sandhed om hele menneskeheden, ja hele skabningens mere eller mindre bevidste forhold til Gud. Redegørelsen for dette forhold vil indtil tidernes ende være ufuldendt, men er undervejs genstand for tolkninger, der især påvirkes af den aktuelle samtid.

I Hebræerbrevet¹³ (som er en prædiken, der formentligt ikke er lavet af Paulus, selv om han tilskrives det) fortolkes Jesu død som et sonoffer. Offerbegrebet er lidt vanskeligt at forstå for os moderne mennesker, men på Jesu tid var det i de fleste kulturer almindeligt at ofre til gud(er) for at tilfredsstille guden og derved opnå en gevinst eller afvende en straf. De daglige offerhandlinger var ofte blot gaver fra husholdningen i form af f.eks. madvarer, men velkendt er også ofring af dyr, hvor dyrets kostbarhed og størrelse blev bestemt af, hvor stor en gevinst man ønskede at opnå hos guden (se f.eks. 3 Mos 5). I meget alvorlige tilfælde, f.eks. landsdækkende misvækst og sult, blev der i nogle samfund endda ofret mennesker til guderne. I Hebræerbrevet tolkes Jesu lidelse og død som et offer til Gud Fader, hvilket skal udligne dén ulydighed og uret, som vore synder antages at have påført vores skaber. I den tidlige jødisk-kristne teologi blev den grundlæggende synd identificeret med Adams og Evas ulydighed mod skaberen og den heraf resulterende arvesynd, der af skaberen straffes med det jordiske livs begær, smerte, lidelse og død. Jesu lidelse og død blev således tolket som betaling af en løsesum mellem os mennesker og Gud, hvor kun Jesus som Guds søn var tilstrækkelig vigtig til at fungere som fuld *satisfaktion*.¹⁴ Fra tidlig tid har man brugt et offerlam som et billede på Jesus Kristus for netop at

¹² Luk 22,42-44

¹³ Hebr 7,27

¹⁴ Tertullian (155-220), Anselm af Canterbury (1033/4-1109)

fremhæve forståelsen af Jesus som et offer til Gud, en kompensation for vore overtrædelser af den guddommelige lov, en udligning af arvesynden¹⁵ med sigte på ophævelse af en forurettet Guds straf.

Evangelierne nævner imidlertid kun få gange noget om ofring. Den ene gang er der tale om Maria og Josefs ofring i templet efter Jesu fødsel, således som alle jøder gjorde det (Luk 2,24), og i et andet tilfælde siger Jesus, at en helbredt skal gøre som Moseloven foreskriver og bringe et (tak)offer (Luk 5,14). Den eneste gang Jesus selv bedømmer ofring som sådan (Mat 9,13 og 12,7), bruger han et citat, hvor Gud ønsker barmhjertighed og ikke slagtofre. At Jesu lidelse og død skulle tilfredsstille Gud Fader og derved gøre Gud Fader mere velvillig overfor os mennesker er i grunden en fortolkning, der er temmelig vanskelig at forene med en kærlig Guds villighed til at give os eksistensens uvurderlige gave. Vores skaber er ikke en hedensk gud, der glædes ved menneskers lidelser og da slet ikke ved sin egen søns lidelsesfulde død. En opfattelse af Gud, der som en verdslig hersker i primitive samfund kræver kompensation fra sine undersåtter, når de ikke adlyder, synes meget langt fra en kristen gudsforståelse, der er formet af Jesu eget liv og gerning. Dertil kommer, at forestillingen om, at lidelse og død skulle være Guds straf for en u lydighed begået af de første mennesker og efterfølgende nedarvet til os alle, ikke kan opretholdes i lyset af den gudskabte naturlige evolutions mekanik. Centralt i denne mekanik er jo, at begær, lidelse og død er selve drivkraften i dén biologiske udvikling, der har udfoldet alt liv på Jorden fra de mest primitive organismer til os mennesker i én ubrudt kæde. Begær og død er altså ikke en konsekvens af menneskers handlinger, men derimod en gudskabt forudsætning for dem.

På hvilken måde kan Jesu lidelse og død da forstås? Og kan man overhovedet fastholde opfattelsen af, at Jesus gav sit liv som et offer for vores skyld, således som kirkens tradition og lære har fastholdt fra de tidligste tider? – Svaret er muligvis det ganske enkle, at netop Jesu villighed som Guds Søn til at underkaste sig dé samme vilkår, som vi almindelige mennesker skal leve under – smerte, lidelse og død – lige akkurat er det, der skal til for at lukke svælget mellem os og vores Skaber. Vores protester til Herren over livets tunge vilkår forstummer, når vi ser at han ultimativt deler disse vilkår med os. Guds

¹⁵ Paulus: døden, Augustin: begæret

ultimative solidarisering med os bortforklarer ikke, at livet indeholder lidelse og død, men det forklarer at disse vilkår er så nødvendige, at Gud selv i skikkelse af Jesus Kristus underkaster sig disse vilkår. Jesus ofrer sig derfor ikke til Gud Fader men til os mennesker i en ultimativ selvopofrende handling, og imødegår dermed vores ultimative "synd", nemlig den afstand mellem os og skaberen, som vi mennesker ellers har en tilbøjelighed til at vælge. Jesu død kan derfor i en vis forstand snarere ses som en undskyldning til de mennesker, der har lidt ubærlige tab og derfor vender en grum Gud ryggen. Der er tale om en soning mellem mennesker og Gud, der formidles af Kristi død på korset, for at vi kan undgå vores synder (dvs. Gudsforrægtelse) i fremtiden. Kristi korsdød er derimod ikke en soning af synder begået i fortiden.

Jesu Kristi offer på Langfredag er således Guds modsvar til alt levendes eksistenssmerte, og ved sin opstandelse forvandler han denne eksistenssmerte til nyt og transformeret liv. Dét er kirkens opgave at fastholde og formidle det budskab, men det sker som bekendt i en ufuldkommen verden, hvor selv kirken kan komme på afveje med misforståelser, fejltolkninger og misbrug.

Kristne bærer sandheden

Når jeg tænker på ordet "kirke", så er det allerførste der falder mig ind, de mennesker jeg har været sammen med i kortere eller længere tid i forskellige kristne menigheder. Det er en meget sammensat flok med hver deres historie, men fælles forsøger vi at udbygge og klargøre vores individuelle relation til Gud. Måden at gøre det på er både forskellig og ensartet, så oplevelsen er, at vi faktisk er et fællesskab omkring det vigtigste i livet. I dén sammenhæng forstår vi os vel alle som en kreds af venner omkring Jesus Kristus, og nok indgår vores præster også i den kreds men typisk blot som én af os, én der har valgt at nærme sig Gud på en mere fokuseret og dedikeret måde, end de fleste andre har haft lyst til eller mulighed for. Yderst i tankebanen ligger det afledte hierarki af prælater, biskopper og paver, der som professionelle katolikker har valgt at gøre deres deltagelse i fællesskabet til en levevej og karriere. I en vis forstand anerkendes deres nødvendighed, men de opleves sjældent at vandre ad vejen sammen med os andre. Desværre er kirkens professionelle medarbejdere – biskopperne og deres hjælpere, præsterne – også hjemfaldne til svigt, fejltagelser og forbrydelser mod mennesker og Gud. Det ser man både

i hierarkiets misforståelser af den sande troslære eller ligefrem udnyttelse af egen position til berigelse og overgreb, hvilket ofte hænger sammen.

Hundredtusinder af katolikker i Europa og USA har forladt den katolske kirke i de seneste år. Kun få procent af døbte katolikker deltager i søndagsmessen, under 1% har vist tilstrækkelig interesse for kirken til at deltage i de sidste par års reformproces (forberedelse af pavens synode), der skulle pege på årsagerne og løsninger til problemet.

Den katolske kirkes troværdighed er afgørende for, om nutidige mennesker søger svar på tilværelsens udfordringer gennem kirken og kirkens professionelle talsmænd: pave, biskopper og præster. Hvis betroede medarbejdere i kirken handler stik imod Kristi budskab, så svigter kirken både Gud og mennesker og gør afstanden til Gud større. Især i de seneste par årtier har seksuelle overgreb på børn og unge samt andre seksuelle udskejelser blandt præster og biskopper skabt forfærdelse og forargelse. Dét har pave Benedikt og pave Frans forsøgt at modvirke gennem opdatering af ansvarsområder, procedurer og andre forhold, der tidligere har gjort en hemmeligholdelseskultur mulig.

Efter en tre-årig prøveperiode er pave Frans dekret om kirkelige lederes skærpede ansvar for håndtering af overgrebssager nu stadfæstet (juni 2022). "I er verdens lys" (*Vos estis lux mundi*, Mat. 5, 14) gør det til en pligt for en biskop at sikre en offentlig og let tilgængelig måde, hvor man kan anmelde overgreb. Overgreb kan både være seksuelt samvær med unge under 18 år men også med sårbare voksne og evt. viderebringelse af pornografisk materiale. Anmeldelse og efterfølgende kirkelig efterforskning må dog ikke hindre anmeldelse til politi eller kommune, der i Danmark altid skal ske som det første, hvilket er en pligt for alle jf. serviceloven §153 og §154. Her skal man i øvrigt gøre sig klart, at der ikke er nogen forældelsesfrist for seksuelle overgreb på børn.

Meget af forargelsen over de mange kirkelige overgreb, der er sket i alle lande, skyldes en indgroet tilbøjelighed til hemmeligholdelse og usundt kammerateri blandt præster, biskopper og kirkens centrale ledelse i Vatikanet. Hvor biskopper med deres underlagte personale skulle være "verdens lys" har de i nogle tilfælde selv direkte foretaget seksuelle overgreb eller deltaget i hemmeligholdelse og aktiv tildækning af klerikale overgreb foretaget af andre. I

pavens nye dekret fremhæves det, at kirkens ledere (f.eks. biskopper), der deltager i overgrebskulturen ikke blot gennem egne gerninger men også ved at skjule den slags sager, skal indrapporteres til overliggende kirkelige myndighed, evt. via pavens ambassadør, den *Apostoliske nuntius*, og sagerne skal efterforskes, så en passende straf af den pågældende leder kan fastlægges.

Desværre er der ikke udbredt tillid til, at tiltagene er virker eller blot ærligt ment. Præster og biskopper bliver ved med at forgribe sig seksuelt på forsvarsløse mennesker, og særligt børn er udsat. Senest er den stærkt opreklamerede biskop i Øst-Timor, Carlos X. Belo, blevet troværdigt anklaget for at have voldtaget små drenge fra fattige familier og sikret deres tavshed ved beskeden betaling. Det værste ved denne sag mod den engang så berømte biskop, der fik Nobels fredspris for sit humanitære arbejde, er måske, at Vatikanet kendte til hans overgreb, men at han i stedet for retssag eller straf blev flyttet til Afrika som del af et børneprogram – vel at mærke uden at følge de nye regler om anmeldelse og straf i *Vos estis* dokumentet men overlade afsløringerne til den almindelige presse. Ligeledes er der i skrivende stund (efterår 2022) nye afsløringer af mishandling og overgreb på især katolske skoler i England og Irland samt katolske biskopper i Frankrig. Der er ingen tvivl om, at der er et stort hemmeligholdt mørketal med tusindvis af ofre for katolske præster og biskoppers seksuelle overgreb i visse dele af europa (f.eks. Italien, Spanien og Polen) og især tidligere missionsområder i Afrika og Asien.

Det er ikke muligt at undskylde sig med, at det kun er nogle få perverse forbrydere, der har sneget sig ind i kirkens kleresi og fået ansættelse som præster og biskopper. Det står nu klart, at der er en systematisk fejlkonstruktion i kirkens organisering, som først og fremmest søger hemmeligholdelse af al snavs og beskyttelse af magtfulde forbrydere. Muligvis stammer grundfejlen mange århundreder tilbage, da kirken ud over spirituel magt også fik verdslig statsmagt.

Den indsigt har allerede fået mange tusind katolikker til at forlade den katolske kirke og enten klare sig selv i mørket eller søge Kristus i andre kirkesamfund. Om den synodale vej eller pavens reformproces kan føre hele den katolske

kirke tilbage til Kristi vej er måske det eneste håb, men det virker i dag mere og mere tvivlsomt, om alle vil med.

Ud over at opleve Kristi vennekreds, kirkefolket, som et udviklingsrum for os selv, så er de fleste også bevidst om pligten til at videregive den gave, vi selv har fået, til andre. Samtidig er alle opmærksomme på at bevare balancen og respekten for andres personlige vej til Kristus. Over tid er erfaringen, at gudsfolket genfinder vejen fordi Helligånden, den treenige Guds nåde, sikrer, at kirken genfinder sit fællesskab med Kristus. Her er der brug for sandt kristne biskopper til at sikre og videregive vores viden om Guds åbenbaring af sig selv gennem kendskabet til Jesus Kristus, århundreders erfaringer samt bidrag fra samfundets vedvarende udvikling.

Da intet sandt findes, uden at Gud står bag, kan hans skaberværk typisk være dét korrektiv, som Helligånden bruger til at vise Gudsvejen. Kristendom og videnskab bygger på det fælles fundament, at sandheden findes, og at menneskelig udforskning kan bringe os nærmere til den sandhed. For den troende kristne har det så den yderligere betydning, at den ultimative sandhed fortæller, hvem Gud er. Der kan derfor aldrig opstå et modsætningsforhold mellem kristen tro og autentisk naturvidenskab. Tværtimod vil især biologien kunne fungere som et korrektiv til nye kirkelige trosformuleringer.

Livet

Guds billede

”Gud skabte mennesket i sit billede; i Guds billede skabte han det, som mand og kvinde skabte han dem.”¹⁶

Den årtusindgamle grundsandhed er for så vidt en vild påstand. Mennesker har myrdet og dræbt, torteret og udbyttet andre mennesker samtidig med at de også har vist livslang kærlighed og selvopofrelse. Ydermere tillader Mosebogens forfatter sig at være helt kategorisk i sin konstatering af, at Gud har lavet mennesket som to køn og ikke alle mulige varianter. Med nutidige øjne i vores afkristnede kultur vil Mosebogens udsagn om menneskets inderste bestemmelse skabe forargelse og umuliggøre tro på udsagnets sandhed eller ligefrem tvivl på Guds eksistens. Ikke desto mindre er moderne kosmologi og især den biologiske verdens evolutionsproces nærmest en bekræftelse af Mosebogens påstand.

Med primaternes fremkomst og særligt med menneskets fremkomst udvikles selektive mekanismer, der skyldes de enkelte individers samvirke i grupper. Den information, der lagres i DNA, er nu ikke længere den eneste informationsbærende lagringsmåde, der samlet set danner menneskelig kultur. I samspil med den materielle verdens udfordringer udgør den kulturelle information og samfundsudtryk et nyt selektionspres, som på nuværende tidspunkt har resulteret i en enkelt ret homogen menneskeart samt en materiel omverden, der til dels er præget af bevidst formgivning af menneskelige kulturer.

Det synes som om det centrale krydsningspunkt for alle disse informationskanaler er mennesket som mand og kvinde. Mennesket er den første stabilt kulturbærende art og den nødvendige variation sikres af formeringens krav om to såvel genetisk som kulturelt forskellige individer. Den mest simple men dog fuldt formede udgave af menneskelig kultur findes således i familien med mand og kvinde i fælles omsorg for flere børn.

Ideelt set bør familien være Helligåndens arbejdsplads. Her grundlægges en tryghed, der hviler på andres omsorgsfulde kærlighed og deltagelse i et fælles

¹⁶ Mos 1,27

ansvar for familiens velbefindende. Allerede her vil børn, unge og voksne fornemme, at årsagen til familiens og medlemmernes trivsel er noget, der ligger udenfor de mennesker, der indgår. Medmindre ulykkelige vilkår som sygdom, sult eller krig stjæler de mentale ressourcer, bør dette i grunden være den første kim til taknemmelighed overfor en realitet, der klart ligger udenfor mennesker og familie, men som også kan ødelægges ved splid og egoisme. Her sker på den ene eller anden måde den første træning i at mærke Guds nærvær, men også at Helligånden kan inviteres indenfor eller lukkes ude.

Som vi mennesker er skabt, eksisterer vi i to komplementære former, mand og kvinde, villet af Gud og formet af evolutionsprocessen. Komplementariteten er for det første en biologiske realitet i form af menneskeartens formering og ikke en social konstruktion. Den langvarige periode hvor et spædbarn næsten konstant er afhængig af sin mor giver også nogle afledte konsekvenser mht. mandens og kvindens funktion og tænkemåde, som videregives både som kulturel indoktrinering og formentlig også som epigenetisk nedarvning, der er udviklet og fastholdt gennem forudgående arters afprøvning over millioner af år.

Komplementariteten er for det andet vigtig, fordi den livslange pardannelse skaber en mulighed for erfaring af de mest avancerede menneskelige egenskaber, kærlighed, omsorg og tilgivelse men desværre også svigt og undertrykkelse. Erfaring med disse egenskaber skaber et virtuelt udviklingsrum, hvor hver enkelt menneske kan arbejde med sig selv, og hvor skelnen mellem godt og ondt bliver en fuld realitet. Sådan er det i dag og i fremtiden, og sådan har det måske været siden den gryende intelligens først begyndte at etablere sig i de forudgående menneskearter. Det er her i det moralske udviklingsrum, at den dyrekøbte gudgivne frihed giver hver enkelt af os mulighed for at afspejle blot de svageste antydninger af Guds billede.

Menneskenes samfund

Helligåndens arbejdsplads er ikke kun i familien men også i ethvert samfund, der har eksisteret gennem tiden. Derfor er erkendelsen af den almægtige og treenige Gud ikke forbeholdt katolikker eller blot kristne men større eller mindre glimt af vores allesammens Gud kan findes i de fleste hvis ikke alle kulturer.¹⁷ Det er i sig selv spændende og berigende at undersøge, hvordan

¹⁷ II Vatikankoncil. *Nostra aetate*, 1965

gudserkendelsen former sig i diverse samtidige såvel som historiske kulturer og samfund, og det er altid glædeligt at genfinde vigtige sandheder på tværs af kulturer omend evt. i en for os særpræget udformning.

Ofte indgår det pågældende samfund i en eksplicit relation til gud(erne), og denne relation forstås som regel af alle i samfundet som afgørende for samfundets og dets medlemmers ve og vel. Den religiøse tilbøjelighed er universel og tidløs, og guderne er sjældent langt væk. Modsat forholder det sig i stigende grad med vores vestlige post-kristne, velstående, frihedselskende og gudsfornægtende samfund. Her er oplevelsen i vid udstrækning, at religion og især organiseret religion med flere tusind års erfaring er blevet irrelevant for det teknokratiske, moderne forbrugermenneske. Hvad skal gammeldags moral og tro på en usynlig og kedelig gud bruges til andet end at sættes på museum for kulturanthropologisk interesserede nørder?

Konformitet og konsumerisme præger til gengæld det moderne teknokratiske samfund. På det korte sigt er moral og menneskelig adfærd nu bestemt af markedets efterspørgsel, hvad enten efterspørgslen er kunstig eller reel. Helt tydeligt er det, når det gælder f.eks. indbygget forældelse af forbrugergoder eller velgennemførte reklamekampagner, men også den menneskefjendske nedbrydning af sunde værdier (fx. erstatning af kultur med asociale medier, porno og gaming) og styring mod konformt konsum (f.eks. nye iPhones hvert tredje år) og samfundsnedbrydende ideologi (fx. flydende kønsidentitet). Samtidigt synes problemerne med personlig udvikling og sundhed at være truet. Blandt unge mennesker er psykiske vanskeligheder, særligt for kvinder, stærkt stigende og 'stress' er blevet en modediagnose for ondt i sjælen. Der er en klar sammenhæng med hverdagens opskruede tempo, familiens indskrænkede vilkår, præstationskulturen og den ateistiske ideologi, som foregøgler mennesker, at Gud intet godt kan gøre for at imødegå alle disse trusler mod det autentiske menneske, og at han i øvrigt slet ikke findes. Vi synes overladt til os selv og markedskræfterne.

Evolutionsprocessen er dog ikke slut. Den menneskelige kultur, samfund og civilisation har endnu mange tusind hvis ikke millioner af år foran sig til i stadig højere grad at realisere Guds bestemmelse for sit skaberværk. Det 'gode' livs faretruende afvej - inkl. lægevidenskabelige sejre over sygdom og al fattigdoms afskaffelse, som vi søger at realisere i det post-kristne Europa - hviler på et

usikkert fundament og risikerer før eller siden at brase sammen under dets egen vægt af tilværelsens ulidelige lethed og endelige afmagt. Også menneskelige samfund er underkastet den naturlige evolutionsproces og kan ikke opretholdes, hvis de ikke er livsdygtige vurderet ud fra deres sande bestemmelse. Som den amerikanske teolog John Hick siger: "...the world is not intended to be a paradise, but rather the scene of a history in which human personality may be formed towards the pattern of Christ."¹⁸

Den gode læge

Skal man blot finde sig i, at sygdom og tidlig død truer med at fratage mennesker deres frihed til at tænke og handle? Jesus gjorde det modsatte¹⁹. Bortset fra samtaler med sine disciple og foredrag for tilhørere i de landsbyer, som de passerer undervejs på Jesu vandring gennem Israel, så er helbredelser Jesu mest fremtrædende aktivitet²⁰. Helbredelser sker hyppigt, og de bliver bemærket i en grad, så folk trods Jesu opfordring til diskretion opsøger ham; og det er jo tydeligvis noget som folk omkring ham bemærkede, og som evangelisterne efterfølgende har lagt vægt på at skrive om og fortælle videre til os, som ikke selv var til stede. Man kan derfor spørge, hvorfor Jesus egentlig helbredte alle disse syge og lidende mennesker? Nu kan man måske mene at det er et tåbeligt spørgsmål, for vi forstår jo Gud og Jesus som kilden til al kærlighed, og kan derfor ikke overraskes over, at han selvfølgelig lider med de syge og gerne vil fjerne deres smerte og helbrede deres sygdom. Men også bakterien, der er årsag til sygdommen spedalskhed, er jo skabt af Gud længe inden vi mennesker blev skabt, og jordskælv og andre naturkatastrofer er også en del af den Verden, som Gud har skabt. Så hvis Jesus fik medlidenhed med nogle enkelte syge mennesker, hvorfor helbredte han så ikke alle syge mennesker, fjernede al sygdom og sult, sådan som djævelen fristede ham med i ørkenen? Hvorfor rettede Jesus ikke en gang for alle op på alle de dårligheder i os selv og vores omverden, der plager os generation efter generation?

Jeg tror man skal lægge mærke til Jesu egen forklaring. Han henviser gentagne gange til de syge menneskers tillid til ham og dermed til deres tro på dén kærlige Gud, Jesus fortæller om. Ofte siger Jesus: "din tro har helbredt dig"

¹⁸ John Hick. *Evil and the God of Love*. 1966, p 258

¹⁹ Luk 17, 11-19; 2 Tim 2, 9-13

²⁰ Min hurtige optælling i evangelierne finder 56 tilfælde af beskrevne helbredelser

eller ligefrem ”din tro har frelst dig”. I et tilfælde siger han det til dén ene spedalske, der blev helbredt og vendte tilbage, fordi han forstod, at helbredelsen havde en større betydning; den nu raske man forstod sin helbredelse som et tegn fra Gud, noget der gav anledning til tro, og deri lå den egentlige betydning af helbredelsen for spedalskhed: mandens tro på, at helbredelsen kom fra Gud, dét bliver til frelse, hvad der jo er en langt mere vidtgående og åndelig helbredelse, som rækker ind i evigheden. Jesus går altså ikke ind og automatisk fjerner al ondskab, smerte og lidelse fra verden. Han viser gennem konkret handling – altså helbredelse af sygdom – at Gud vil noget andet end smerte og lidelse, at vi mennesker er bestemt til noget andet, og at det ligger i vores egen magt at helbrede, når vi underkaster os Guds vilje og lægger vores tillid i hans hænder. Når vi forstår det, og i dag kan se Guds tegn i f.eks. en helbredelse for en lungebetændelse og ikke blot ser helbredelsen som et resultat af en medicinsk behandling, så folder helbredelsen sig ud som en gudskabt mulighed vi virkeliggør, og som derved bliver til befrielse og frelse for os.

Men sommetider er det svært. Kampen mod sygdom taber vi jo til sidst, og døden tager os. Eller gør den? Det kristne svar er: ”Nej, den gør ikke”. Jesus viste det selv. Han led tortur og korsdød, men han opstod til evigt liv som den første af os alle. Som Paulus sagde ”For er vi døde med ham, skal vi også leve med ham”. Prisen for vores frihed og selvstændighed er givet os af den treenige Gud, der er altings skaber, og den er alvorstung men også meningsfuld: begæret stjæler vores selvstændighed, lidelsen tvinger os i knæ og døden truer os med udslettelse. Jesus er vores garanti for at smerten, lidelsen og døden ikke får det sidste ord. Gennem hans liv underkastede han sig de samme vilkår, som vi er underlagt. Når vi skal gennem svær sygdom og til sidst den uafvendelige død, så går Jesus ved siden af os. Når vi tror, så er visheden om, at Gud ikke har forladt os, den største befrielse af alle: opstandelsen ligger lige om hjørnet, og vi stoler på at vores skaber ikke vil nægte os den men derimod til evig tid fortsætte med at give os eksistensens gave.

Etiske udfordringer

Teknologi har sikkert været misbrugt fra de allermest rudimentære former for stenøkser, hamre og flintespidsere, altså i begyndelsen af den udviklingslinje, der førte til mennesket, som vi kender det i dag med atomvåben og syntetisk

narko. Der ligger adfærdsmønstre i andre artslinjer end de højerestående primater, hvor drab som straf, jagt eller parasitisme er en gudskabt realitet på linje med omsorg og altruisme, som også er en del af biologiske organismer – såvel laverestående som højerestående. Det har vi nu erkendt som en del af den naturlige evolutionsproces, der med automatisk ufravigelighed har virket siden biologiske organismer opstod for 3-4 milliarder år siden. Med de højerestående primaters og især menneskearternes fremkomst er der imidlertid opstået et afgørende skel: brug og misbrug begynder at blive genstand for vilje og rationelle beslutninger. I det moderne menneske er denne udvikling helt tydeligt, da vi forsøger at styre stort set alle fænomener inden for vores rækkevidde: landbrug, klima, nytte- og kæledyr, verdensrummet, samfundsordenen, og endda os selv. Ikke blot i form af videregivelse af viden og indoktrinering af holdninger forsøger vi mennesker at forme os selv og vore omgivelser, men også gennem vores visioner om fremtiden.

Senest er der indenfor lægevidenskab opstået en række teknikker og muligheder for styring, som frigør os fra den blinde evolutionsproces. Eksempelvis er hele området omkring menneskets forplantning og artens videreførelse blevet genstand for manipulation og justering for at efterkomme ønsket fra nogle mennesker, visse videnskabelige eksperter og store kommercielle virksomheder. I erkendelse af at misbrugspotentialet er næsten uendelig stort, er der de seneste 50 år opstået en efterspørgsel efter vejledning i hvor grænserne går, hvis der i det hele taget skal være grænser ud over, hvad markedet efterspørger.

Selve det grundlæggende - bevidst at lave nedarvede ændringer i menneskers genetiske udviklingslinje - har der ind til for nylig været almindelig konsensus om, at man ikke skal gøre. De fleste ikke-troende mennesker vil nok tilføje ”på nuværende tidspunkt”, fordi de nuværende teknikker ikke er tilstrækkeligt udviklede til at sikre mod utilsigtede effekter; men det er givetvis kun et spørgsmål om tid, inden sådanne teknikker bliver udviklet et eller andet sted på kloden. Andre vil dog mene, at man uanset teknisk effektivitet bør undlade at skabe forløbere til en ny menneskeart, men derimod standse al udvikling i den retning. Den holdning er almindelig blandt mennesker, der tror på en skabende Gud, som er den eneste, der er i stand til at overskue hele skaberværkets udviklingsmål og herunder menneskets bestemmelse. Et

overbevisende tegn herpå er, at Gud blev menneske i Jesus Kristus, altså i menneskeartens nuværende udformning.

Mange andre bioetiske udfordringer er opstået omkring in vitro fertilisation, rugemoderskab, fremstilling af ikke-naturlige fertilisationsprodukter (fx. kloning af mennesker dvs. partenogenese vha. autologe inducerede pluripotente stamceller), nedfrosne tidlige fostre m.fl. Det er blevet tydeligt, at spørgsmål om grænser og holdninger varierer fra samfund til samfund og nogle gange afgøres ved domstole, andre gange ved politisk-administrative processer eller gennem parlamentariske forsamlings afstemninger.

Juridiske og moralske normer sætter i dag begrænsninger for bl.a. embryonal forskning, fostermodifikation og provokeret abort. Den gennemgående årsag til forskellige grænser er opfattelsen af, hvornår et menneske dannes, og i hvilket omfang det helt eller delvist medfører menneskerettigheder.

Der er nogenlunde enighed om at det nyfødte barn har fulde rettigheder til f.eks. liv, også selvom det er helt afhængigt af sin mors omsorg i de første år. Tilsvarende er der også enighed om, at nyt menneskeligt liv opstår, når en sædcelle fra manden befrugter en ægcelle fra kvinden. Menneskeligt liv med unikt DNA kan dog også findes i f.eks. en blodprøve, uden at dette i sig selv medfører en særlig status. Man kan altså konkludere, at menneskestatus helt eller delvist opstår imellem befrugtningstidspunktet og fødslen – uanset kilderne til sæd- og ægcelle og uanset menneskebarnets evt. senere skader eller sygdomme.

Det menneskelige foster gennemløber en række processer under væksten, der normalt varer 38 fosteruger. I gennemsnit går der 2 uger fra kvindens første dag i sidste menstruation til ægløsning og mulighed for befrugtning, og derfor regner man typisk i graviditetsuger, der altså er 40 uger. I fosterudviklingens første fase omtales det befrugtede æg-/sæd-celle som en zygote, der de første dage danner en lille cellehob. Hvis befrugtningen sker i et laboratorium (IVF-teknik), kan man udtage en celle til diagnostik af genetiske sygdomme og så oplægge zygoten (som man nu kalder en blastocyst) i kvinden, hvor en forberedt livmoder kan indeslutte den. Zygoten kaldes nu et embryon, som udvikler de grundlæggende celler til videre organudvikling. Det er i denne periode frem til 4. graviditetsuge (fosterdag 14), at enæggede tvillinger naturligt kan dannes med identisk arvemateriale (DNA). De vigtigste organer

begynder at blive anlagt med bl.a. hjertets dannelse i 6. graviditetsuge. I den efterfølgende udvikling som embryo og frem til 10. graviditetsuge sker den endelige anlæggelse af organer og væv. På dette tidspunkt er embryonet ca 3 cm langt. Herefter kalder man fosteret et føtus, hvor væksten af alle organer, væv og systemer sikrer levedygtighed efter fødslen i graviditetsuge 40.

Biologiske faktorer må nødvendigvis samtænkes med filosofiske, teologiske, politiske og juridiske forhold for at mennesket anerkendes til en given tid og i et bestemt samfund. Aristoteles (384-322 f.Kr.) og Skt. Thomas Aquin (1225-1274 e.Kr.) mente, at der skulle være et vist biologisk materiale til stede (dag 90 for pigefostre og dag 40 for drengfostre), for at fosteret var et menneske, og i Kirken frem til 1800-tallet mente man, at der både skulle være en genkendelig menneskeform og fosterbevægelse²¹. I dag sætter flere lande grænsen for forskning med menneskefostre ved fosterdag 14 som det seneste tidspunkt, før et individuelt menneskeliv kan være til stede (naturligt illustreret ved ingen tvillingdannelse herefter). I visse stater sættes grænsen for provokeret abort ved andre fosterrelaterede tidspunkter, f.eks. levedygtighed (graviditetsuge 38), hjertelyd (uge 6) eller befrugtningstidspunktet, mens andre stater anlægger andre tidspunkter (f.eks. Danmark med graviditetsuge 12) af årsager, der ikke afhænger af fosterets udviklingstilstand.

Fosterets menneskestatus er imidlertid ikke en isoleret abstraktion. Hvordan vi definerer mennesket, har afgørende betydning for samfundets indretning mht. f.eks. omsorgen for gamle, handicappede, dødshjælpsøgende, ja hele vores grundlæggende menneskesyn: Er hvert menneske noget i sig selv eller er det afhængig af flertallets beslutning? Er menneskestatus en indbygget og umistelig tilstand, eller er menneskestatus en samfundsmæssig konstruktion, der kan tilsidesættes af andre hensyn?

Det står klart for alle, at vi aktuelt er i en situation, hvor bioetiske problemstillinger har aktualiseret vores ansvar for menneskets og hele skabningens værdighed og udvikling, men hvor der mangler gode og stabile svar, og altså en vejledning baseret på kristentro og åbenhed for Helligåndens gave.

²¹ Donceel JF. Immediate animation and delayed hominization. *Theological Studies* 1970;31:76-105.

En ny kristen naturforpligtelse

Den jordklode vi bruger til dagligt tænker vi sjældent på som en aktør i det store skabelsesdrama. Vi mennesker har oftest kun fokuseret på os selv, og som Mosebøgernes skabelsesberetning beskriver det, har Gud skabt resten af universet til at stå til rådighed for mennesket og dets herskertrang. Men det er forkert. Jorden, dyrene og stjernerne er vores partnere, og vi har brug for Jorden for at nærme os vores endelige bestemmelse og altings skaber, Gud. Pave Frans udgav i 2015 en ny encyklika, *Laudato Si'*, der repræsenterer en ny kristen naturforståelse.²² Den sætter vores etik på prøve, fordi den sætter grænser for vores grådighed, pålægger os et medansvar og øger vores forståelse af Guds skaberværk.

Naturen, dvs. hele universet med indhold, er i alle enkeltdele ligesom vi mennesker skabt af den almægtige Gud. I den Treenige Guds sfære eksisterer alt skabt fra begyndelsen til enden. Er man nået til dén erkendelse har det selvfølgelig betydning for vores vurdering af Jordens ressourcer - "broder Sol og søster Vand"²³ - som ikke længere kan betragtes uden at forstå deres nødvendighed for den fulde udfoldelse af skaberværket. Ligesom os er de skabt på et tidspunkt og vil også forgå på et tidspunkt. I mellemtiden spiller de deres rolle i samvirket med alle andre dele af skaberværket herunder bl.a. os mennesker ligesom jordskælv, vulkanudbrud og klimaforandringer. Jorden bliver med denne synsvinkel en aktør i Guds plan, og alene derfor kræver det vores respekt. Men ydermere er Jorden og dens ressourcer på meget synlig vis sat til både at være en nødvendighed for liv men også en nødvendighed for livs afslutning, så ny og større variation kan få sin plads i udviklingen. Denne naturforståelse står i skarp kontrast til snæver udnyttelse af Jordens ressourcer til glæde for nogle få og til ulykke for andre. I *Laudato Si'* lægger paven ikke fingrene imellem men identificerer menneskers og især kapitalismens grådige hensynsløshed som en skændsel både pga. dens grove overforbrug og nedslidning af de naturlige ressourcer, men også for at efterlade en Jord under evolutionær forandring og konsekvenser heraf til især de mest fattige og hjælpeløse mennesker i verden, for hvem udfordringerne er overvældende.

²² [Laudato si - Encyklika](#)

²³ Sankt Frans af Assisi

Håb er ikke forbeholdt mennesker. Menneskers virksomhed er ikke det ultimative håb. Den kristne forståelse har siden Kristi disciples tid været, at ved tidernes ende, når Kristus kommer igen, vil alt, hvad der tidligere er givet eksistensens gave af Gud, blive genskabt som en "ny himmel og en ny jord."²⁴

²⁴ Åb 21,1

Omega stadiet

Hvad er meningen med det hele? Hvad skal det ende med?

Det sidste er nemmest at svare på, nemlig at om trillioner og trillioner af år, når alle sole er brændt ud og Jorden for længst er borte, så ender det hele i en helt uniform suppe af kosmisk baggrundsstråling. Men det er for så vidt et ret ligegyldigt svar på anden måde, end at mennesket og den jordiske biosfære omkring os er opstået og forgår uden for vores kontrol. Vi må konstatere som det eneste sikre i tilværelsen, at vi er givet vores eksistens uden egen fortjeneste som en gave, og hver enkelt af os opretholdes konstant af Guds relation til os og til alle andre forbundne dele af biosfæren.

Ud af alle erfaringer og refleksioner toner der et billede frem af tilblivelse, som for os selv ikke ender, hvis vi da har tillid til den gud, der hidtil har sikret vores eksistens og sørget for alle de mange komponenter, der har skabt betingelserne for vores liv. De mange komponenter af fysiske, biologiske og endda menneskelig art, som jeg indgår i, former en rød tråd, der begyndte i skabelsesøjeblikket for 14 milliarder år siden og som ubrudt rækker ud i fremtiden, hvor nye mennesker og fænomener, kulturer og opdagelser venter på at spille deres rolle i den endelige realisering af Guds plan. Mennesket, og dermed hele skaberværket, er "in process of becoming the perfected being whom God is seeking to create."²⁵

Hvor lang tid det tager, og om tiderne skal nå deres ende før Kristus kommer igen, kan man ikke svare på; men Kristi opstandelse fra de døde er den 'trans-historiske' begivenhed, som giver dig, mig og alle den endelige forsikring om, at tilværelsen er evig.

²⁵ John Hick. *Evil and the God of Love*. 1966, p 256

Resumé

Hvorfor tillader den gode Gud, at man som pårørende eller patient oplever lidelse og død? Kan man overhovedet tro på en almægtig skabergud, når vi lever med moderne videnskab, teknologi og menneskesyn?

Den naturlige evolutionsproces sikrer en stadigt mere kompleks artsdannelse i en netværkslignende udvikling, hvor biologisk information udvælges og driver udviklingen fremad. Kristne har en forestilling om, at der er en Gud, der på sine egne betingelser skaber og vedligeholder Universet og alt synligt og usynligt deri. Det medfører en nysgerrighed på, hvilke gudstegn man kan finde i det skabte, og en forhåbning om at finde svar på de allerstørste mysterier om livet. Kan det virkelig være rigtigt, at den almægtige skaber har valgt en udviklingsmekanisme med både liv og glæde men også med smerte og død? Denne lille bog undersøger, om der er et nutidigt svar på dette grundlæggende spørgsmål om vores livsvilkår.

Forfatteren

Overlæge, dr.med. John-Erik Stig Hansen, hvis egen naturvidenskabelige forskning især har drejet sig om virus og immunforsvaret. Dr. Hansen er født og opvokset som katolik, og han er aktiv deltager i katolske menigheder i København.

Forsidefoto

Kristologisk monogram på sarkofag (Vatikanmuseet cat. 31550). Samme monogram er brugt under kejser Maxentius på mønt (denar) fra AD 351.